

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

AMERICANA

CHIMAMANDA NGOZI ADICHIE

Traducere de Radu Șorop

BLACK BUTTON BOOKS

PARTEA ÎNȚAI

CAPITOLUL 1

Vara, Princeton nu mirosea a nimic și, deși lui Ifemelu îi plăcea verdeța molcomă a numeroșilor copaci, străzile curate și casele impunătoare, magazinele ușor piperate și aerul liniștit și statornic al grației dobândite, acest lucru, lipsa unui miros, era ceea ce o atrăgea cel mai mult, poate datorită faptului că celelalte orașe americane pe care le cunoștea bine aveau toate un miros aparte. Philadelphia avea parfumul îmbâcsit al istoriei. New Haven mirosea a neglijență. Baltimore mirosea a apă sărată, iar Brooklyn, a gunoaie încălzite de soare. Dar Princeton nu avea niciun miros. Aici, îi plăcea să tragă aer adânc în piept. Îi plăcea să îi privească pe localnicii care conduceau cu o polițete afectată și își parcau mașinile ultimul răcnet în fața prăvăliilor cu alimente organice de pe Nassau Street sau în fața restaurantelor de sushi, sau în fața magazinului de înghețată cu cincizeci de arome diferite, inclusiv de ardei iute, sau în fața oficiului poștal unde personalul exuberant se năpustea pentru a-i întâmpina la intrare. Îi plăceau campusul, cu solemnitatea cunoașterii, clădirile gotice cu zidurile lor dantelate cu iederă și felul în care totul se transforma, în penumbra nopții, într-un decor fantomatic. Îi plăcea, mai presus de orice, că în acest loc de tihnă înstărită, putea pretinde că este altcineva, cineva admis în mod excepțional într-un club american venerabil, cineva care purta podoaba certitudinii.

Dar nu îi plăcea faptul că trebuia să meargă până în Trenton ca să își împletească părul. Era o exagerare să se aștepte la un astfel de salon în Princeton (puținii localnici de culoare pe care îi văzuse aveau pielea atât de deschisă și părul atât de drept, încât nu și-i putea imagina purtându-și părul în codițe), și totuși, în timp ce aștepta trenul la stația Princeton Junction, într-o după-amiază aprinsă de caniculă, s-a întrebat de ce nu exista niciun loc unde să-și poată împleti părul. Batonul de ciocolată din

geantă se topise. Alți câțiva oameni așteptau pe peron, toți albi și supli, în haine decoltate, lejere. Bărbatul care stătea cel mai aproape de ea mânca înghețată la cornet; mereu i se păruseră puțin iresponsabili bărbații americani care mâncau înghețată la cornet, mai ales bărbații americani care mâncau înghețată la cornet în public.

— Era și timpul, a spus el întorcându-se către ea în momentul în care, în sfârșit, trenul intra în stație scârțâind, cu acea familiaritate în voce pe care străinii o adoptă unul față de celălalt după ce au împărtășit dezamăgirea unui serviciu public.

Ea i-a zâmbit. Părul puțin grizonant de la spate era pieptănat în față, un aranjament comic pentru a-i ascunde chelia. Trebuie să fi fost profesor universitar, dar nu în științe umaniste, altfel ar fi fost mai atent la impresia pe care le-o lăsa celorlalți. O știință exactă precum chimia, poate. Înainte, ar fi răspuns „Știu, știu”, acea stranie expresie americană care proclamă acordul mai degrabă decât cunoașterea, iar apoi ar fi început o conversație cu el, pentru a vedea dacă ar fi spus vreun lucru pe care să-l poată folosi pe blog. Oamenii erau flatați să fie întrebați despre ei înșiși, iar dacă ea tăcea, asta nu îi făcea decât să spună mai multe. Erau obligați să umple tăcerile. Dacă o întrebau cu ce se ocupă, le răspundea vag „Am un blog de *lifestyle*”, pentru că, dacă le-ar fi spus „Am un blog anonim care se numește *Raceteenth* sau diverse observații despre americanii de culoare (înainte cunoscuți drept negrotei) din partea unui non-american de culoare”, ar fi fost stingheriți. O spusese, totuși, de câteva ori. O dată, unui bărbat alb care stătea lângă ea în tren, cu părul ca niște vechi frânghii împletite care se terminau în smocuri blonde, cu tricoul făcut zdrențe purtat cu suficientă evlavie încât să o convingă că era un luptător progresist și că ar fi putut fi un invitat potrivit pe blog.

— Conceptul de rasă e complet supraestimat în prezent, e nevoie ca oamenii de culoare să-l depășească, acum totul e

Respect pentru oameni și cărți

despre clasă, cei cu privilegiu și cei fără privilegiu, îi spusese el sec, iar ea folosise asta ca propoziție introductivă pentru o postare intitulată „Nu toți americanii albi cu *dread*-uri sunt mișto”.

Apoi a fost acel bărbat din Ohio, înghesuit pe locul vecin în timpul unui zbor. Un directorăș, era convinsă, după costumul lui lălău și cămașa cu gulere în contrast. A vrut să știe ce voia să spună prin „blog de *lifestyle*”, iar ea i-a răspuns, așteptându-se ca el să devină rezervat sau să încheie conversația prin vreo banalitate defensivă precum „Singura rasă care contează este rasa umană”. Dar el continuase:

— Ai scris vreodată despre adopție? Nimeni nu vrea bebeluși negri în țara asta, iar acum nu mă refer la metiși, ci la negri. Nici măcar familiile de negri nu îi vor.

Îi spusese că el și soția lui adoptaseră un copil de culoare și că vecinii îi priveau ca și cum își aleseră o soartă de martiri pentru o cauză îndoielnică. Postarea ei pe blog despre acel om, „Directorășii albi prost îmbrăcați din Ohio nu sunt întotdeauna ce te-ai gândi că sunt”, înregistrase cel mai mare număr de comentarii din acea lună. Încă se întreba dacă el o citise. Spera că da. Deseori, stătea în cafenele sau aeroporturi, sau gări, privind necunoscuții, imaginându-și viețile lor și întrebându-se care dintre ei era probabil să-i fi citit blogul. Ex-blogul, acum. Scrisese ultima postare cu doar câteva zile înainte, urmată de 274 de comentarii până în acel moment. Toți acei cititori, în fiecare lună tot mai mulți, promovându-i blogul în online, pe rețelele sociale, știind atâtea lucruri în plus față de ea, mereu o speriaseră și o incitaseră. SapphicDerrida, unul dintre utilizatorii cu cele mai multe comentarii, scrisese: Sunt puțin surprinsă de cât de personal iau acest lucru. Mult noroc cu nenumita „schimbare de viață”, dar te rog să revii în blogosferă în curând. Ți-ai folosit vocea ireverențioasă, arțăgoasă, amuzantă și care îndeamnă la reflecție pentru a crea un spațiu pentru dialog real pe marginea unui subiect important. Cititorii precum SapphicDerrida, care enumerau cu lejeritate

date statistice și foloseau cuvinte precum „a reifica” în comentariile lor, o agitau pe Ifemelu, o făceau nerăbdătoare să fie la curent și să impresioneze, astfel că începuse, cu timpul, să se simtă ca un vultur care sfâșia leșurile poveștilor oamenilor în căutarea a ceva ce ar putea folosi. Câteodată trasând legături superficiale cu rasa. Câteodată nedându-și crezare sieși. Cu cât scria mai mult, cu atât devenea mai puțin sigură pe ea. Fiecare postare îndepărta încă un solz al sinelui până când se simțise dezgolită și falsă.

Bărbatul care mânca înghețată s-a așezat lângă ea în tren, astfel încât, pentru a descuraja conversația, tot drumul până la Trenton și-a pironit ochii la o pată de cafea de lângă picioarele ei, o urmă de Frappuccino cu gheață. Peronul era ticsit de oameni de culoare, mulți dintre ei grași, în haine decoltate, lejere. Încă o mai surprindea ce diferență putea produce o călătorie de câteva minute cu trenul. În primul ei an în America, pe când folosea New Jersey Transit ca să ajungă la stația Penn, iar apoi metrourile pentru a o vizita pe mătușica Uju în Flatlands, era uluită de faptul că majoritatea albilor supli coborau la stațiile din Manhattan și, pe măsură ce trenul avansa în Brooklyn, oamenii rămași erau majoritatea negri și grași. Nu se gândise însă la ei ca fiind „grași”. Se gândise la ei ca fiind „mari”, fiindcă unul dintre primele lucruri pe care prietena ei Ginika i le spusese era că „gras” e un cuvânt urât în America, plin până la refuz de judecăți morale ca „prost” sau „jigodie”, și nu doar o banală descriere ca „scund” sau „înalt”. Astfel că își scosese „gras” din vocabular. Dar „gras” se întorsese iarna trecută, după aproape treisprezece ani, când un bărbat aflat în spatele ei la coada de la supermarket mârâise „Grașii n-ar trebui să mai mănânce căcaturile astea” în timp ce-și plătea punga enormă de Tostitos. Îi aruncase o privire mirată, puțin ofensată, și se hotărâse că felul în care acest străin stabilise că era grasă era o postare perfectă pentru blog. Urma să o publice sub tag-ul „rasă,

Respect pentru oameni și cărți
gen și dimensiune corporală”. Dar întoarsă acasă, confruntându-se cu adevărul din oglindă, își dăduse seama că ignorase, pentru prea mult timp, că hainele îi veneau prea strâmte, ignorase coapsele care i se frecau una de alta pe partea interioară, rotunjimile mai pronunțate și mai moi care tremurau când se mișca. Chiar era grasă.

A rostit cuvântul „grasă” rar, rostogolindu-l pe limbă înainte și înapoi, și s-a gândit la toate celelalte lucruri pe care învățase să nu le spună cu voce tare în America. Era grasă. Nu era voluptuoasă, nici nu avea oasele mari; era grasă, acesta era singurul cuvânt care părea conform cu realitatea. Și ignorase, de asemenea, greutatea care-i atârna de suflet. Blogul mergea bine, cu mii de vizitatori unici în fiecare lună, era plătită bine ca vorbitoare la diverse evenimente și avea o bursă la Princeton și o relație cu Blaine („Ești dragostea absolută a vieții mele” îi scrisese într-o felicitare de ziua ei), și totuși, o greutate îi apăsa sufletul. Se afla acolo de ceva timp, o matinală maladie a epuizării, o dezolare și o rătăcire într-un ținut fără hotare. Aducea cu ea doruri amorfe, dorințe fără contur, străfulgerări în închipuire ale unor alte vieți pe care le-ar putea trăi, iar în decursul a luni de zile, toate s-au contopit într-un pătrunzător dor de casă. Răscolea site-urile nigeriene, profilurile nigeriene de Facebook, blogurile nigeriene și fiecare clic aducea încă o poveste a unei tinere persoane care de curând se mutase înapoi acasă, drapată în diplome americane sau britanice, pentru a pune bazele unei companii de investiții, unei afaceri în industria muzicală, unei linii vestimentare, unei reviste, unei francize de fast-food. Privea fotografiile acelor bărbați și femei simțind durerea surdă a pierderii, ca și cum ei i s-ar fi deschis pumnul cu forța și i s-ar fi luat ceva care îi aparținea. Îi trăiau viața. Nigeria a devenit locul în care trebuia să se afle, singurul loc în care își putea afunda rădăcinile fără impulsul constant de a și le smuge și a se scutura de pământ. Și, bineînțeles, era și Obinze. Prima ei

dragoste, primul ei amant, singura persoană în compania căreia nu simțise niciodată că trebuie să se explice. Era acum soț și tată, și nu mai păstrasera legătura de ani de zile, însă nu putea să se prefacă: Obinze făcea parte din dorul ei de casă și se gândea adesea la el, cernând trecutul lor împreună, căutând semne prevestitoare pentru ceea ce nu putea spune.

Necunoscutul nepoliticos din supermarket (care știa cu ce probleme se lupta el însuși, stors de vlagă și cu buzele uscate) încercase să o jignească, dar o trezise la realitate.

A început să facă planuri și să viseze, să încerce să-și găsească de lucru în Lagos. La început, nu i-a spus lui Blaine fiindcă voia să-și termine bursa la Princeton, iar apoi, după ce bursa luase sfârșit, nu îi spusese pentru că voia să-și acorde ei înseși timp pentru a fi sigură. Dar, pe măsură ce săptămânile treceau, știa că nu avea să fie niciodată sigură. Așa că i-a dat de știre că se mută înapoi acasă și a adăugat un „Trebuie s-o fac”, știind că el va distinge în cuvintele ei ecoul unui sfârșit.

— De ce? întrebuse Blaine, aproape automat, șocat de vestea pe care i-o dădea.

Iată-i în sufrageria lui din New Haven, scăldați în jazz și în lumină, iar ea s-a uitat la el, bărbatul ei bun și uimit, și a simțit cum ziua capătă un aer de tristețe profundă. Locuiau împreună de trei ani, trei ani lipsiți de hopuri, ca o pânză neted, până la singura lor ceartă, cu luni în urmă, când ochii lui Blaine au înghetă vinovați și a refuzat să îi vorbească. Dar supraviețuiseră acelei certe, în mare parte datorită lui Barack Obama, acea nouă pasiune care-i unise. În noaptea alegerilor, înainte ca Blaine să o sărute, cu chipul scăldat în lacrimi, a strâns-o în brațe cu putere de parcă victoria lui Obama era și victoria lor. Iar acum iat-o spunându-i că totul se sfârșise.

— De ce? a întrebat el.

Preda un curs despre ideea de nuanțe și complexitate, și totuși îi cerea o singură explicație: cauza. Dar ea nu avusese

Respect pentru oameni și cărți

parte de o epifanie îndrăzneță și nu exista nicio cauză; pur și simplu, strat după strat de nemulțumire se sedimentaseră în ea, formând un bloc care acum o împingea înainte. Nu i-a spus asta, fiindcă l-ar fi rănit să știe că simțea acele lucruri de ceva vreme, că relația cu el fusese ca și cum ai sta mulțumit într-o casă, mereu așezat lângă fereastră, privind afară.

— Ia planta, i-a spus în ultima zi în care s-au văzut, când își împacheta hainele pe care le avea la ea.

Părea înfrânt în bucătărie, cu umerii lăsați. Era planta lui de apartament, cu frunze verzi pline de speranță înălțându-se de pe trei lujeri de bambus, iar când a luat-o, o singură tate copleșitoare, bruscă a sfredelit-o și a rămas în ea săptămâni întregi. Uneori, încă o mai simțea. Cum era posibil să îți lipsească ceva pe care nu îl mai doreai? Blaine avea nevoie de ceva ce ea nu îi putea oferi și ea avea nevoie de ceva ce el nu îi putea oferi, iar ea suferea după asta, pierderea a ceea ce ar fi putut fi.

Așa că iat-o, într-o zi încărcată de opulența verii, urmând să-și împletească părul în codițe pentru drumul spre casă. Căldura lipicioasă i se așternea pe piele. Pe peronul din Trenton se aflau persoane cu o greutate de până la trei ori mai mare ca a ei, iar ea a privit-o admirativ pe una dintre ele, o femeie într-o fustă foarte scurtă. Lui Ifemelu nu-i spuneau mare lucru picioarele subțiri etalate în fuste mini (era sigur și simplu, până la urmă, să arăți lumii niște picioare pe care le aprobă), dar alegerea femeii grase era despre convingerea tăcută că împărtășeai lucrurile numai cu tine însăși, un simț al corectitudinii pe care ceilalți nu reușeau să-l perceapă. Decizia ei de a se întoarce acasă era asemănătoare; de câte ori se simțea asediată de dubii, se gândea la ea însăși ca la o cutezătoare solitară, aproape o eroină, ca să-și poată strivi incertitudinea. Femeia grasă coordona un grup de adolescenți de șaisprezece-șaptesprezece ani. S-au adunat în jurul ei, râzând și discutând în tricourile lor galbene, pe spatele cărora era imprimată o reclamă la o școală

de vară. Ii aminteau lui Ifemelu de vărul ei Dike. Unul dintre băieți, înalt și cu pielea întunecată, cu o siluetă suplă, athletică arăta exact ca Dike. Nu că Dike ar fi purtat vreodată acei pantofi care arătau ca espadrilele. Nexam bombeu, așa le-ar fi spus el. Era o expresie nouă; o folosise prima dată cu câteva zile înainte, când îi povestise despre cum fusese la cumpărături cu Uju.

— Mama voia să-mi cumpere pantofi aștia nasoli. Să fim serioși, vară-mea, știi că nu pot purta pantofi cu nexam bombeu!

Ifemelu s-a așezat la coada pentru taxiuri din fața gării. Spera că șoferul nu avea să fie nigerian pentru că, odată ce va auzi accentul ei, ori va fi cuprins de o nerăbdare agresivă de a o informa că are o diplomă de master, că taximetria e a doua lui slujbă și că fiica lui e o studentă eminentă la Rutgers, ori va conduce într-o tăcere îmbufnată, dându-i restul în monezi și ignorându-i mulțumirile, suferind în tot acest timp de pe urma umilinței că un conațional nigerian, o fetișcană chiar, poate asistentă medicală sau contabilă, sau doctoriță, îl privea de sus. Șoferii de taxi nigerieni din America erau cu toții convinși că, de fapt, nu erau șoferi de taxi. I-a venit rândul. Taximetristul era de culoare și de vârstă mijlocie. A deschis ușa și a aruncat o privire pe spătarul șoferului. Mervin Smith. Nu părea nigerian, dar niciodată nu puteai fi sigur. Nigerienii își luau tot felul de nume aici. Chiar și ea fusese pe vremuri altcineva.

— Ce faci? a întrebat bărbatul.

Și-a putut da seama imediat, răsufând ușurată, că accentul era caraibian.

— Foarte bine, mulțumesc.

I-a dat adresa salonului „Împletituri Africane la Mariama”. Era prima oară când mergea acolo (cel pe care îl frecventa se închisese deoarece proprietara se întorsese în Coasta de Fildeș să se căsătorească), dar locul urma să arate, era sigură, ca toate celelalte saloane africane pe care le știa: se aflau în acea parte a orașului plină de graffiti, clădiri igrasioase și fără albi, etalau

Respect pentru oameni și cărți

firme luminoase cu nume precum Împletituri Africane la Aisha sau Fatima, aveau radiatoare care încălzeau prea tare iarna și aparate de aer condiționat care nu răceau destul vara, pline de francofone vest-africane care împleteau codițe, dintre care una era proprietara, astfel că vorbea cel mai bine engleza, răspundea la telefon și era tratată cu respect de celelalte. Adesea, legat de spatele cuiva cu o bucată de pânză, era și un bebeluș. Sau un copil mic dormea pe un halat întins pe o canapea ponosită. Câteodată, copiii mai mari treceau pe acolo. Conversațiile se purtau tare și în viteză, în franceză, wolof sau malinke, iar când vorbeau engleza cu clienții, aceasta era stricată, stranie, ca și cum vorbitoarele nu s-ar fi obișnuit cu limba înainte să preia o americană argotică. Cuvintele ieșeau rostite pe jumătate. O dată, în Philadelphia, o femeie din Guinea care îi împletea părul i-a spus: „Iaio civa di jen: o, Domne, ci friasă amfo”. A trebuit să repete de multe ori până când Ifemelu să înțeleagă că femeia spunea: „Iar eu ceva de genul: o, Doamne, ce furioasă am fost”.

Mervin Smith era vesel și vorbăreț. Vorbea, în timp ce conducea, despre cât de cald era, despre cum aveau să urmeze, cu siguranță, leșinuri în cascadă.

— Țsta e genul de caniculă care îi omoară pe bătrâni. Dacă nu au aer condiționat, trebuie să meargă la mall, știți. Mall-ul înseamnă aer condiționat gratis. Dar uneori nu are cine să-i ducă. Lumea trebuie să aibă grijă de bătrâni, a spus, cu buna dispoziție neafectată de tăcerea lui Ifemelu.

— Am ajuns! a zis, parcând în fața unui bloc prăpădit. Salonul se afla între un restaurant chinezesc numit „Bucuria Veselă” și un magazinaș care, printre altele, vindea și bilete la loterie. Înăuntru, încăperea purta semnele nepăsării, vopseaua se scorojea, pereții erau acoperiți cu postere mari cu diverse tipuri de coafuri cu codițe împletite și postere mai mici pe care scria OPTIMIZARE FISCALĂ RAPIDĂ. Trei femei, toate în tricouri și pantaloni scurți, lucrau la părul clientelor. La micul

televizor din colț, cu volumul puțin prea tare, era un film nigerian: un bărbat își bătea soția, soția se chircea și țipa, iar difuzoarele de proastă calitate hârâiau.

— Bună, a spus Ifemelu.

Toate s-au întors să o privească, dar numai una, care trebuia să fie eponima Mariama, a zis:

— Bună. Bine ai venit.

— Aș vrea să-mi împletesc părul în codițe.

— Ce fel de codițe vrei?

Ifemelu a spus că le voia de grosime medie și a întrebat cât costă.

— Două sute, a zis Mariama.

— Am plătit o sută șaiszeci luna trecută. Își împletise ultima oară părul cu trei luni înainte. Mariama a rămas tăcută o vreme, cu ochii ațintiți asupra părului pe care îl împletea.

— Deci o sută șaiszeci? a întrebat Ifemelu.

— Bine, a dat din umeri Mariama și a zâmbit. Dar trebuie să vii tot la noi data viitoare. Ia loc. Așteapt-o pe Aisha. Termină imediat.

Mariama i-a arătat-o pe cea mai mică dintre împletitoare, care avea o boală de piele, cu decolorări rozalii pe brațe și pe gât care păreau îngrijorător de infecțioase.

— Salut, Aisha, a spus Ifemelu.

Aisha i-a aruncat o privire, dând din cap abia perceptibil; chipul ei era aproape amenințător prin lipsa de expresie. Avea ceva bizar.

Ifemelu s-a așezat aproape de ușă; ventilatorul de pe masa scorojită funcționa la capacitate maximă, dar nu risipea prea mult din zăpușeala dinăuntru. Lângă ventilator se aflau piepteni, pachete de extensii, reviste groase cu pagini desprinse, teancuri de DVD-uri pestrițe. O mătură era sprijinită într-un colț, lângă un automat de dulciuri și uscătorul de păr ruginit care nu mai fusese folosit de vreo sută de ani. Pe ecranul

Respect pentru oameni și cărți
televizorului, un tată bătea doi copii, pumni de lemn care lo-
veau aerul deasupra capetelor lor.

— Nu! Tată rău! Om rău! a spus cealaltă împletitoare, ui-
tându-se la televizor și tresărind.

— Din Nigeria? a întrebat Mariama.

— Da, a răspuns Ifemelu. Tu de unde ești?

— Eu și sora mea Halima suntem din Mali. Aisha e din
Senegal, a zis Mariama.

Aisha nu și-a ridicat ochii, dar Halima i-a zâmbit lui Ifemelu,
un zâmbet în a cărui caldă intimitate se citea un bun-venit adre-
sat unui seamăn african; nu i-ar fi zâmbit la fel unui american.
Suferea de un strabism sever, pupilele țâșnindu-i în direcții di-
ferite, iar Ifemelu s-a simțit dezorientată, nefiind sigură care
dintre ochii Halimei privea către ea. Și-a făcut vânt cu o revistă.

— E atât de cald, a spus. Măcar aceste femei nu i-ar fi răs-
puns niciodată: „Ți-e cald? Dar ești din Africa!”

— Valul ăsta de căldură e groaznic. Scuze, aerul condițio-
nat s-a stricat ieri, a zis Mariama.

Ifemelu știa că aerul condiționat nu se stricase ieri, era stricat
de mult mai multă vreme, poate că fusese stricat dintotdeauna,
dar a dat din cap și a răspuns că poate aparatul cedase din cau-
za suprasolicitării. A sunat telefonul. Mariama a ridicat recep-
torul și, după un clipă, a spus „Vino acum”, exact acele cuvîn-
te care o determinaseră pe Ifemelu să nu mai facă programări
la saloanele africane de împletit părul. „Vino acum” ți se spu-
nea întotdeauna, iar când ajungeai găseai două persoane aș-
teptând să li se împletească codițe mărunte, dar proprietara
tot nu se lăsa și îți spunea: „Nu pleca, vine sora mea să ne aju-
te”. Telefonul a sunat din nou, iar Mariama vorbea în franceză,
ridicând tonul, apoi s-a oprit din împletit ca să gesticuleze cu
mâna liberă în timp ce țipa în receptor. După aceea a scos din
buzunar un formular galben Western Union și a început să ci-
tească cifrele cu voce tare.